

BOG'LANISHLI NUTQNING TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA VA O'QUVCHI SHAXSINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI.

Abduraxmonova Gulasal Ravshanovna

*Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich
ta'lim kafedrası o'qituvchisi, BTS-GU-22-guruh talabasi
G'ayratliyeva Ruxshona Mirzohid qizi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim samaradorligini oshirish va o'quvchi shaxsini rivojlantirishda bog'langan nutq yoki izchil, bog'langan og'zaki muloqotning roli ko'rib chiqiladi. U bog'langan nutqni tanqidiy fikrlash, o'zini namoyon qilish va o'rganishga jalb qilish uchun muhim mahorat sifatida o'rganadi. Dars davomida bog'langan nutq nafaqat individual o'sishga, balki birgalikdagi o'quv muhitiga qanday foyda keltirishi, bog'langan nutqni sinfga qo'shadigan pedagogik usullar haqida tushuncha berildi.

Kalit So'zlar: O'quvchi, bog'langan nutq, ta'lim, shaxs, tanqidiy fikrlash, muloqot.

ЗНАЧЕНИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ И РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА.

Абстрактный: В данной статье рассматривается роль связной речи, или связного, связного устного общения, в повышении эффективности обучения и развитии личности учащегося. Он исследует связанный дискурс как важный навык критического мышления, самовыражения и участия в обучении. В ходе урока было дано понимание того, как связная речь может принести пользу не только индивидуальному росту, но и среде совместного обучения, а также педагогическим методам, которые включают связную речь в класс.

Ключевые слова: Студент, связная речь, образование, личность, критическое мышление, общение.

THE IMPORTANCE OF CONNECTED SPEECH IN INCREASING EDUCATIONAL EFFECTIVENESS AND DEVELOPING THE STUDENT'S PERSONALITY

Abstract: This article examines the role of connected speech, or coherent, connected oral communication, in improving learning effectiveness and developing the learner's personality. It explores connected discourse as an important skill for critical thinking, self-expression, and engagement in learning. During the lesson, an understanding of how connected speech can benefit not only individual growth, but also a collaborative learning environment, and pedagogical methods that incorporate connected speech into the classroom were provided.

Key words: Student, connected speech, education, personality, critical thinking, communication.

Zamonaviy ta'lim sharoitida bog'langan nutq-g'oyalarni izchil va mazmunli bayon qilish qobiliyati tobora ko'proq talabalar muvaffaqiyati uchun muhim deb tan olinmoqda. Bog'langan nutq fikrlarni bog'langan tarzda ifodalashni o'z ichiga oladi, o'quvchilarga o'z bilimlarini tartibga solish va yanada samarali muloqot qilish imkoniyatini beradi. Ushbu ko'nikma nafaqat o'quv jarayonini kuchaytiradi, balki o'ziga ishonch, o'zini namoyon qilish va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirish orqali shaxsning rivojlanishiga yordam beradi. Ta'lim murakkab, o'zaro bog'liq jamiyatlarning talablarini qondirish uchun rivojlanib borar ekan, bog'langan nutq talabalarning faolligi va yutuqlarini qanday boshqarishi mumkinligini ko'rib chiqish juda muhimdir.

Har bir o'quvchi maktabda darslar davomida o'z fikrini mazmunli, grammatik jihatdan to'g'ri, bir-biriga mantiqan bog'langan holda bayon etishga o'rganishi kerak. Bog'langan nutqda bolaning mantiqiy tafakkuri, idrok qilganlari yuzasidan fikr lay olishi va mantiqiy nutqda uni to'g'ri, aniq bayon etishi aks etadi. Bolaning o'z fikrini bayon etishiga qarab, nutqning shakllanganlik darajasini belgilash mumkin¹.

O'z fikrini aniq, ifodali, izchillik bilan bog'lab bayon eta olishi bolaning estetik rivojlanishida katta ahamiyatga ega.

Bog'lanishli nutq deganda, ma'lum bir mazmundagi fikrni mantiqan bir-biriga bog'lab, izchil ravishda, grammatik jihatdan to'g'ri va obrazli qilib bayon qilish tushuniladi.

Bolalarda bog'lanishli nutqning rivojlanishi ona tiliga o'rgatishning quyidagi vazifalarini ham hal qiladi:

- 1) lug'at ishini (keng so'zlar to'plami va undan foydalana olish, fikrni aniq va to'liq ifoda etishga yordam beradi);
- 2) nutqni grammatik jihatdan to'g'ri shakllantirishni (o'z fikrini sodda va yoyiq, ergashgan va bog'langan qo'shma gaplardan, son, sifat, kelishik qo'shimchalaridan to'g'ri foydalanib bayon etish);
- 3) nutqning tovush madaniyatini tarbiyalashni (nutqning aniq, ma'noli, burro bo'lishi).

Nutqning ikki xil: dialogik va monologik turlari mavjud bo'lib, ularning har qaysisi o'z xususiyatiga ega. Dialogik nutq shakli (ikki yoki bir necha kishining suhbat i, savollar va uning javoblari) bu to'liq bo'lmagan (qisqa) javobdir. Dialogik nutqning asosiy belgilari: to'liq bo'lmagan, undov so'zlardan iborat, aniq intonatsion

¹ "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 23.12.2020-y., 09/20/802/1658-son)

manodorlik (ifodalash), imo-ishora va boshqalardir. Dialogik nutqda savol tuza olish va savol berish, eshitgan savoliga taalluqli javobni berish, kerakli e'tirozni bildirish, suhbatdoshining javobini tuzatish va to'ldirish, muhokama va munozara qilish, o'z fikrini asoslash va boshqalar juda muhimdir.

Bog'langan nutq, shuningdek, bog'langan nutq deb ham ataladi, ta'lim samaradorligini oshirish va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu nima uchun muhim:

1. Yaxshilangan tushunish va muloqot qobiliyatlari

- Tilning tabiiy oqimi: bog'langan nutq o'quvchilarga tilni tabiiy ravishda gapirish uslubiga o'rganishga yordam beradi, ularning tinglab tushunish ko'nikmalarini oshiradi. Bu, ayniqsa, bog'langan nutqni tushunish hayotiy suhbatlarni yanada samarali qayta ishlashga yordam beradigan yangi tilni o'rganish uchun juda muhimdir.

- Kengaytirilgan nutq qobiliyatlari: bog'langan nutqdan qanday foydalanish va tushunishni o'rganish orqali talabalar nutq ravonligini yaxshilaydilar va tabiiyroq bo'lib, o'zlariga bo'lgan ishonch va o'zaro ta'sir imkoniyatlarini oshiradilar.

2. Kognitiv va akademik imtiyozlar

- Tanqidiy fikrlash: bog'langan nutq bilan shug'ullanish talabalardan kontekstdan ma'noni izohlashni va aytilganlarni oldindan bilishni talab qiladi. Ushbu amaliyot kognitiv moslashuvchanlikni oshiradi va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini keskinlashtiradi.

- Xotirani saqlash: eshitish va bog'langan nutq uslublarini mashq qilish eshitish jarayonini va xotirani saqlashni yaxshilashi mumkin, bu esa talabalarga imtihon yoki munozaralar paytida ma'lumotlarni eslab qolishni osonlashtiradi.

3. Ijtimoiy va shaxsiy rivojlanish

- Kengaytirilgan ijtimoiy muloqot: o'quvchilar bog'langan nutqni o'zlashtirganda, ular ijtimoiy munosabatlarda va hamkorlikdagi faoliyatda yaxshiroq ishtirok etishlari, mustahkam munosabatlar va jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

- Ishonch va o'z-o'zini hurmat qilish: ravon nutq namunalarini o'zlashtirish o'quvchilarning o'z fikrlarini ifoda etishga va munozaralarda qatnashishga bo'lgan ishonchini oshiradi, o'z-o'zini hurmat qilish va etakchilik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Madaniy tushuncha: bog'langan nutq tilning madaniy nuanslarini aks ettiradi. Uni tushunish va amalda qo'llash talabalarga turli madaniyatlarni qadrlashga yordam beradi va ularning hamdardligi va moslashuvchanligini yaxshilaydi.

4. Ta'limni jalb qilish

- Faol ishtirok etish: bog'langan nutq faol tinglashni va sinf mashg'ulotlarida sezgir ishtirok etishni rag'batlantiradi, darslarni yanada interaktiv va yoqimli qiladi.

- Taqdimot va notiqlik mahorati: bog'langan nutqni o'zlashtirish talabalarga taqdimotlar va nutqlarni yanada samarali etkazish imkonini beradi, bu ham akademik, ham kasbiy muvaffaqiyat uchun muhim mahoratdir.

2-sinf III qism o'qish savodxonligi darsligining 5-betida „Shirin uyqu“ ertagi matni berilgan . Bir odamning uchta o'g'li bor ekan Shu odam vafot etayotganida bolalariga „Uyquni shirin qilib uxlang, ovqatni shirin qilib yeng“, - vasiyat qilibdi. Bu gapni ikkita katta o'g'il bir xil shirin taomlarni yeb, „ovqatni shirin qilib yeyish “mana bunaqa bo'ladi deb, yuraveribdi. U yoqqa ag'anab, bu yoqqa ag'anab, yota-yota ovqatlari ham singmay, yegan ovqatining ham , uxlagan uyqusining ham mazasini bo'lmabdi. Oxir -oqibat yeyishga ovqatlari qolmay, kambag'al bo'lib qolishibdi.

Kichkinasi ishlab-ishlab kelib, yegan quruq noni ham shirin, ichgan choyi undan shirin, uxlasa uyqusi ham shirin bo'lar emish, shunday qilib borgan sari davlati ziyoda bo'lib, uyqusi shirin, ovqati mazali bo'lib boravergan ekan².

Bunda o'quvchilarga matnni ifodali o'qib ularga interfaol metodlardan foydalanishimiz kerak. Masalan „Qor bo'ron“ metodi. Bu metodda ikki guruh o'quvchilari bir muammoni yoki vaziyatni muhokama qilib eng ko'pi miqdorda to'g'ri javoblar olish ko'zda tutiladi har bir to'g'ri javob yumaloqlangan qor ko'rinishida o'sha guruhga ball tariqasida yozib qo'yiladi. Eng ko'p ball olgan guruh a'lo baholanadi. Yana bir interfaol metod. „Uch bosqichli intervyu“

Guruh 3 ga bo'linadi. O'qituvchi, o'quvchi, ekspert . Har bir guruh shu rollarni egallaydi. „O'qituvchi“ guruhi mavzu bo'yicha savol va topshiriqlar berishi, o'quvchi guruhi javob berishi, „Ekspert“ guruhi ularni baholashi zarur . Ekspert 3 bo'limga bo'lib baholaydi:

- Nimalar to'g'ri qilindi?
- Nimalar noto'g'ri qilindi?
- Qanday qilinishi kerak edi?

Bu metod o'quvchilarga bilim , ko'nikma, malakalarni tekshirish va baholashni o'rganibgina qolmay, ulardagi nutqiy kompetensiyalarni ham shakllanishida katta ahamiyat kasb etadi.

Bog'langan nutq akademik va shaxsiy rivojlanish sharoitida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tanqidiy muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish orqali u talabalarning yaxlit o'sishini qo'llab-quvvatlaydi va ularni kelajakdagi shaxslararo va kasbiy munosabatlarga tayyorlaydi. Maktablar faol o'rganish, kognitiv rivojlanish va shaxsni shakllantirishga

² Aydarova U.B. „O'qish savodxonligi“ darslik 2-sinf darslik III qism.Toshkent.”Novda Edutainment”, nashriyoti,2023 yil., 5 b.

ko'maklashish uchun o'quv dasturining bir qismi sifatida bog'langan nutqqa ustuvor ahamiyat berishlari kerak³.

O'quv dasturining integratsiyasi: o'quvchilarning faolligini oshirish uchun bog'langan nutq faoliyatini barcha fanlarga birlashtirish.

O'qituvchilarni tayyorlash: o'qituvchilarni bog'langan nutq faoliyatini samarali amalga oshirish vositalari bilan jihozlash.

Hamkorlikdagi loyihalar: bog'langan nutq ko'nikmalarini rivojlantirish uchun guruh muhokamalari va taqdimotlarini rag'batlantirish.

O'quvchilarning fikrlashi: o'quvchilarning muloqotning kuchli tomonlari va rivojlanish sohalari haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lishlari uchun aks ettirish mashqlarini kiriting.

Keyingi tadqiqotlar: o'quvchilarning rivojlanishiga to'liq ta'sirini tushunish uchun turli yosh guruhlari va turli xil o'quv muhitlaridagi bog'langan nutqni o'rganing.

Bog'langan nutqni ta'lim amaliyotiga singdirish orqali o'qituvchilar o'z o'quvchilarining kognitiv va ijtimoiy o'sishiga katta hissa qo'shishlari mumkin.

Umuman olganda, bog'langan nutqni ta'lim strategiyasiga kiritish til o'rganishni boyitadi, muloqotni kuchaytiradi va har tomonlama kognitiv va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi va shu bilan har tomonlama, o'ziga ishongan va qobiliyatli shaxslarni tarbiyalaydi.

Topilmalar shuni ta'kidlaydiki, bog'langan nutq ta'lim va shaxsiy rivojlanish uchun bir qator foyda keltiradi. Bog'langan nutq mashqlarida faol ishtirok etish orqali talabalar o'z fikrlarini ifoda etish va mazmun bilan tanqidiy munosabatda bo'lish uchun yaxshi jihozlanadilar. Bundan tashqari, bog'langan nutq ishonch, hamdardlik va qat'iyatlilik kabi shaxsiy xususiyatlarni shakllantiradi. Talabalar yanada ravon va maqsadli muloqot qila olsalar, ular ijtimoiy va akademik muammolarni samarali hal qilishlari mumkin. Bog'langan nutq, shuningdek, ta'lim samaradorligiga bevosita hissa qo'shadigan xotirani saqlash va fikrlash kabi bilim qobiliyatlarini oshiradi.

Adabiyotlar

1. **Aydarova U.B. “O‘qish savodxonligi” darslik 2-sinf darslik III qism.Toshkent.”Novda Edutainment”, nashriyoti,2023 yil., 5 b.**
2. Babayeva Dono Razzoqovna nutq ustirish metodikasi,Toshkent–“Fan va texnologiya”– 2009 11. F.R. Qodirova “Nutq o‘stirish metodikasi” O‘UM T.; 2012-yil. (elektron)
3. Ishmuxamedov R. va b. “Tarbiyada innovatsion texnologiyalar”, Toshkent, 2010.,211 b.

³ Jo'rayeva , T. (2023). TA'LIM SAMARADORLIGIDA O'QITUVCHI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINING AHAMIYATI. Евразийский журнал академических исследований, 3(3 Part 2), 67–76. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/11075>

4. Ishmuxamedov R. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari (2 kitob). – T.: TDPU, 2010 y.,321 b.
5. “Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 23.12.2020-y., 09/20/802/1658-son)
6. Olimov Q.T. Pedagogik texnologiyalar.–T.:“Fan va texnologiyalar” nashriyoti,2011. 275 b.
7. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. T.: 2018 y.,56 b.
8. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.T.:2019-yil.,8 b.
9. Jo'rayeva , T. (2023). TA'LIM SAMARADORLIGIDA O'QITUVCHI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINING AHAMIYATI. Евразийский журнал академических исследований, 3(3 Part 2), 67–76. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/11075>